

Semiotiko ištakos ir darbai: Algirdas Julius Greimas

Kęstutis Nastopka

Algirdas Julius Greimas, 1984 m.
manaro Hammado nuotrauka

Straipsnyje pateikiamas Algirdo Juliaus Greimo, mokslininko ir mąstytojo, asmenybės portretas. Aptariama kūrėją formavusi aplinka ir istoriniai įvykiai. Teigiama, kad Paryžiaus semiotinės mokyklos įkūrimas ir lietuvių mitologijos tyrinėjimas yra neatsiejamos tos pačios intelektualinės veiklos sritys. Kaip ir kiti modernizmo epistemai priskiriami XX a. humanitarai, Greimas tikėjo reikšmės objektyvumu ir galimybe ją aprašyti. Jo semiotika reiškė posūkį į teksto kaip reiškiančios visumos analizę. Greimo mitologiniai tyrinėjimai atskleidė ne tik senųjų tikėjimų liekanas, slypinčias po krikščionybės apnašomis, bet ir ideologinį viduramžių Lietuvos sutelktumo pamatą. Paskutiniaisiais gyvenimo metais Greimas aktyviai dalyvavo Lietuvos politinio ir kultūrinio gyvenimo permainose.

Pagrindiniai žodžiai: semiotika, reikšmės aprašymas, naratyvinė gramatika, mitologija, ideologija, rezistencija

„Kaip galima žmogui, veikiančiam moksliniame ir kultūriniame pasaulyje, suderinti savo buvimą drauge lietuviu ir prancūzu?“, – klausė Greimas (1991, p. 353). Ir atsakė: „Tokia problematika geriau suprantama kaip dviejų kultūrinių pasaulių sugyvenimas, vienam kitą papildant, vienas kitam prieštaraujant. Aš visą savo maždaug subrendusio gyvenimą praleidau kaip schizofrenas. Ir geografiškai, ir dvasiškai“ (1991, p. 21).

Algirdas Julius Greimas gimė 1917 m. kovo 9 d. Tuloje, pasak jo, Tolstojaus ir *samovarų* mieste. Tula tuo metu buvo vienas industrinių Rusijos centrų, garsėjantis ginklų ir rusiškų virdulių gamyba. Pirmojo pasaulinio karo metais čia kartu su kitais lietuviais karo pabėgėliais įsikūrė Greimo tėvas Julius, mokytojavęs lietuviškoje pradžios mokykloje, ir motina Konstancija. 1918 metais Greimų šeima grįžo į Lietuvą.

Algirdo vaikystė prabėgo Kupiškyje. Kupiškio gimnazijoje tėvas dėstė lietuvių kalbą, aritmetiką, dailę, o motina buvo mokyklos raštvedė. Vasaras Algirdas praleisdavo kaime, kur priklausomai nuo amžiaus atlikdavo įvairius ūkio darbus: ganė paršiukus, vėliau karves, o paūgėjęs kartu su bendraamžiais jodavo naktigonei į mišką. Kaime tebebuvo gyvi senieji papročiai. „Anuomet aš žinojau, kad, vakarui atėjus, nevalia vilkti kojų žeme, kadangi ten vaikščiojo visokios keistos būtybės. Puikiai prisimenu: man buvo kokie penkeri ar šešeri, grįžau į namus su aukle, stengdamasis kuo

aukščiau kelti kojas... Tada dar buvo tikima laumėmis, žaltvykslėmis ir t. t.“ (Greimas 2005, p. 661–662). Autentiška senojo kaimo, kur, Greimo žodžiais, „maždaug iki 1930 metų dar tebesitęsė XIX amžius“, tapo patikima atrama teorinei lietuvių mitologijos rekonstrukcijai.

Greimas buvo jau nepriklausomos Lietuvos augintinis. Tėvams apsigyvenus Marijampolėje, nuo 1931 m. jis mokėsi Rygiškių Jono gimnazijoje, vienoje iš geriausių Lietuvoje. Plėsdami savo akiratį, mokiniai savarankiškai mokėsi užsienio kalbų, kad galėtų skaityti originalo kalba Dostojevskį, Tolstojų, Wilde'ą, Baudelaire'ą, Verlaine'ą. Greimas laisvai skaitė vokiškai. Mokyklos baigimo proga tėvas jam padovanojo filosofų Nietzsche's ir Schopenhauerio raštus originalo kalba.

1934 m. Algirdas pradeda teisės studijas Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Didžiausią įspūdį „savo kultūra, retorika ir gesto elegancija“ jam darė universiteto rektorius Mykolas Romeris, Paryžiaus Politinių mokslų mokyklos auklėtinis. Profesoriaus Levo Karsavino, persikėlusio į Kauną iš bolševikinės Rusijos, paskaitos apie Viduramžių krikščioniškąją filosofiją jį žavėjo puikia lietuvių kalba, erudicija ir elegantiškumu. Logiką dėstė Vosylius Sezemanas, filosofinį išsilavinimą įgijęs Peterburgo, Marburgo ir Berlyno universitetuose, finansų mokslus – Lietuvos valstybinio piniginių vieneto pagrindėjas Vladas Jurgutis. Aptardamas savo kultūrinį akiratį Kauno universitete, Greimas rašė: „Iš Lietuvos aš turbūt beveik viską ir atsivežiau: aukštaitišką vaikystės kaimo kvapą, suvalkietišką ambiciją ir užsispyrimą, vokiškos kultūros filosofijoje, istorijoje – elementus, skandinavų ir slavų „dvasios“ supratimą: tai vis buvusios Romos imperijos tautoms nesuprantami dalykai“ (Greimas 1991, p. 21).

Greimo gyvenimo posūkius lėmė permainos Europos politiniame žemėlapyje. Atėjus Hitleriui į valdžią, Vokietija, siekdama atplėšti Klaipėdos kraštą, sustiprino politinį ir ekonominį spaudimą Lietuvai. Tai privertė pertvarkyti Lietuvos ekonomiką bei politiką ir atsigręžti į Prancūziją. Nusprendus kurti prancūziško tipo licėjus, sustiprėjo prancūzų kalbos mokytojų poreikis. Buvo nuspręsta su valstybės stipendija pasiūsti į Prancūziją tris šimtus gimnazijas baigusiu mokslėvių, kad jie išmoktų prancūziškai ir taptų šios kalbos mokytojais. Greimas, nutraukęs teisės studijas, išvyko į Grenoblį studijuoti prancūzų kalbos ir dialektologijos. Vėliau jis prisiminė: „Pirmaisiais metais keiksnočiau Prancūziją, man atrodė, kad čia visiška sumaištis. Įsivaizduojate: 1936 m., liaudies frontas. Niekas deramai nefunkcionavo, o mes vis dėlto buvome įpratę prie šiokios tokios tvarkos. Antraisiais metais aš įsimylėjau Prancūziją“ (Greimas 2011, p. 186).

Greimo kalbinių studijų vadovas buvo Leipcigo universiteto augintinis – dialektologas Antoninas Duraffouras. Iš jo Greimas gavo tvirtus tradicinės istorinės lingvistikos pamatus, mokėsi suvokti kalbos ir visų socialinių reiškinių dėsningumus, perėmė pagarbą mokslui ir grožiui. Duraffouras įspėdavo savo mokinius nesukti struktūrinės kalbotyros klystkeliais, šaipėsi iš modernių teorijų, iš kurių vėliau išaugo Greimo semiotika. Duraffouro vadovaujamas Greimas rengėsi rašyti doktoratą apie

prieškeltiško substrato Alpėse vietovardžius, bet Antrojo pasaulinio karo pradžia nutraukė jo mokslinę karjerą.

1939 m. rudenį Greimas grįžta į Lietuvą atlikti karinės tarnybos ir baigia kariūnų aspirantų kursus. Dėl politinių motyvų (nuo Ispanijos pilietinio karo laikų jis simpatizavo maištininkams anarchosindikalistams) karininko laipsnio negauna ir paleidžiamas į atsargą. Lietuvai praradus nepriklausomybę, Greimo karinis pasirengimas pasirodo naudingas abiem okupantams: „Paskui įsiveržė Raudonoji armija: ultimatumas, okupacija. Mus įtraukė į Raudonąją armiją, nė žodžio nemokėjau rusiškai. Išdavė atitinkamą dokumentą: tapau šlovingosios raudonosios darbininkų ir valstiečių armijos atsargos karininku. Taigi mes jau bolševikai, o vėliau vokiečiai mus „išlaisvina“. Jiems mes buvome naudinga darbo jėga. Paskelbia mobilizaciją ir vėl mane pašaukia kaip Hitlerio armijos karininką. Tąsyk pasijutau esąs europietis. Dvi armijos kovojo viena prieš kitą, o aš buvau joms abiem reikalingas“ (Greimas 2011, p. 186).

Nuo 1940 m. rudens Greimas dėsto prancūzų ir lietuvių kalbą Šiaulių mergaičių ir suaugusiųjų gimnazijose. Per pirmuosius masinius trėmimus Greimo tėvas, Prienų burmistras, ištremiamas į Krasnojarsko sritį, o motina – į Altajų. Tėvas, neištvėręs Sibiro speigų, miršta 1942 m. pradžioje. Likę gyvi liudytojai papasakojo Greimo seseriai, kaip jie laidojo išrengtą lavoną kietai išalusioje žemėje. Šis vaizdas įstrigo Greimo sąmonėje. Kauno Petrašiūnų kapinėse Greimų šeimos kape, kur ilsisi Algirdo Juliaus palaikai, yra ir tėvo kenotafas. Greimo motina 1948 m. pabėga į Lietuvą, suimama ir išbūna tremtyje iki 1954 metų. Psichoanalitikas Mustapha Safouanas, artimas Greimo bičiulis, apibūdino Greimą kaip labai kovingą žmogų, ypač atsižvelgiant į tai, kad jam teko susidurti su tamsiomis mirties jėgomis, susijusiomis su Lietuva. Išgirdęs pasakojimą apie tėvo mirtį, jis sakė, esąs įsitikinęs, kad tai ir buvo tokios jo laikysenos variklis (Brodén 2011, p. 33).

Tuo metu, kai Greimo tėvai jau buvo uždaryti gyvulinuose vagonuose, jis, kaip Raudonosios armijos atsargos karininkas, buvo mobilizuotas Šiauliuose surašinėti išvežtųjų turtą. Po poros savaitių, atėjus vokiečiams, jau kaip Lietuvos karininkui, jam pavedama palaikyti tvarką Šiauliuose. Ėmėsis įvairių ekonominių iniciatyvų (pasiekė, kad būtų atidaryta kepykla), jis nustebo gavęs vokiečių vadovybės įsakymą pasiųsti kelis šimtus žydų šluoti gatves. Supratęs, kad čia kažkas ne taip, Greimas atsisakė „išlaisvinimo“ veiklos. Persikėlęs į Kauną, jis įsijungia į antinacinę rezistenciją: tampa pagrindinės Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos nariu, redaguoja laikraštį „Laisvės kovotojas“, raginusį Lietuvos jaunimą nestoti į lietuvišką SS legioną ir nepaklusti jokiems okupacinės valdžios verbavimams.

1943–1944 m. Greimas organizuoja Šiauliuose kultūrinio almanacho *Varpai* leidimą. Čia jis išspausdina pirmuosius savo literatūrinės kritikos straipsnius: „Binkis – vėliauninkas“ ir „Cervantes ir jo Don Kichotas“. Pirmajame Kazys Binkis tapatinamas su atgimusios Lietuvos jaunatve (prie Binkio kapo Greimas prisaiškino poetą Antaną Miškinį ir prozininką Liudą Dovydeną kovoti prieš okupantus). Antrasis – atsiliepi-

mas apie lietuvių kalba pasirodžiusį Cervanteso *Don Kichoto* vertimą. Beviltiškas Don Kichoto kovas recenzentas lygino su Lietuvos situacija Antrajame pasauliniame kare: „Recenzijoje rašiau apie beviltiškas mūsų kovas, – mes kovojom prieš vokiečius, kad sugrižtų rusai. Kokia prasmė kovoti? Tai aš pristačiau Don Kichotą kaip beviltiško herojaus tipą“ (Greimas 1991, p. 7). Tokia istorinė patirtis sudarė psichologines Greimo semiotikos prielaidas. „Būti semiotiku – tai kelti prasmės klausimą. Karas, jo absurdiškumas skatina susirūpinti prasme visų tų baisybių, kurios vyksta prieš jūsų akis“, – rašė Greimas (1991, p. 93).

Artėjant frontui, Greimas pasitraukia į Vakarų ir 1945 m. pradžioje apsisloja Paryžiuje. Iš čia jis ir toliau palaiko ryšius su antisovietine rezistencija, kelia priešiniomosi okupacijai klausimus Amerikos lietuvių spaudoje. „Rezistencija <...>, – aiškino Greimas, – tai individo fundamentali laikysena prieš gyvenimą ir prieš mirtį, tai originalus įtemptas moralinis klimatas, kuriame tauta, istorijos supurtyta, įgauna savo naujų galimybių, savo naujo likimo sąmonę. <...> Rezistencija – tai privilegijuotas istorijos momentas, kuriame žmogaus idėja sutampa su tautos ir žmonijos idėjomis“ (1991, p. 304).

Palaikydamas dvasinius ryšius su Lietuva, Prancūzijoje Greimas gyvena lygiagrečių mokslininko intelektualo gyvenimą. Apgynęs 1948 m. Sorbonoje daktaro disertaciją „Mada 1830-aisiais“, jis išvyksta dėstytojauti į Aleksandriją, kur susidraugauja su būsimą prancūzų intelektualinio gyvenimo įžymybe Roland'u Barthes'u. Aleksandrijoje susibūrę prancūzų intelektualai kas savaitę rinkdavosi kvapą gniaužiančioms diskusijoms apie marksizmą, humanitarinius mokslus, matematiką, poeziją, psichanalizę, filosofiją... Čia Greimas susipažino su struktūriniu XX a. kalbotyra, Claude'o Lévi-Strausso antropologija, Edmundo Husserlio ir Maurice'o Merleau-Ponty fenomenologija. Šioje filosofinių ginčų aplinkoje „rimtas filologas ir sekmadieninis poezijos mėgėjas“ pasijuto esąs kultūrinės revoliucijos dalyvis. Pratešdamas Ferdinando de Saussure'o kalbotyrą, Greimas ėmėsi kurti bendrąją reikšmės teoriją – semiotiką. Laikraščio *Le Quotidien de Paris* korespondento paklaustas, kaip jis atėjo į semiotiką, Greimas atsakė: „Be abejonės, mano „intelektualinis“ kelias iš dalies paaiškinamas mano kilme ir tais įvykiais, kuriems atsivėrė mano jaunystės Lietuva; būti semiotiku – tai kelti prasmės klausimą“ (Greimas 1991, p. 93).

Peršasi paralelė tarp Greimo dvikalbystės ir Tartu–Maskvos semiotinės mokyklos steigėjo Jurijaus Lotmano kultūrinio daugiakalbiškumo. Gimęs ir augęs Peterburge, bet kaip žydas nepriimtas į jokią mokslinę instituciją, Lotmanas išvyksta į Estiją ir skleidžia rusų kultūros palikimą Tartu universitete. Turbūt neatsitiktinai dviejų įtakingų europinės semiotikos mokyklų kūrėjai yra prašalaičiai savo kultūrinėje aplinkoje. Prašalaičio klausą yra atidesnė svetimam žodžiui. Atsidūręs ties kultūrų riba, stebėtojas privalo apibrėžti pasirinktą žiūros tašką. Pateikdamas savąjį semiotikos projektą, Lotmanas pradėjo nuo meno kaip kitos, svetimos, kalbos problemos. Ideologijai, kuri pasaulinei kultūrai pripažino tik vieną kalbą – tą, kuri yra jos, ideologijos, kalba,

tai buvo nepriimtina. Greimui jo kultūrinis bilingvizmas padėjo suformuluoti požiūrį į reikšmę kaip į dinamišką procesą – vienos kalbos į kitą, skirtingą transponavimą.

Po Aleksandrijos ir kelerių metų dėstymo Ankaroje bei Stambule Greimas grįžta į Prancūziją. Nuo 1965 metų, rekomenduotas Lévi-Strausso, jis vadovauja bendrosios semantikos ir semiolingvistikos tyrimams Praktinėje aukštųjų studijų mokykloje (vėliau Aukštųjų visuomenės mokslų studijų mokykloje – *École des Hautes Études en Sciences Sociales*). Čia Greimas įkūrė tarpdisciplininį reikšmės tyrimų seminarą, į kurį rinkdavosi per šimtą įvairiausių mokslinių disciplinų tyrėjų. Iš šio seminaro išaugo pasaulinį garsą įgijusi Paryžiaus semiotinė mokykla.

Didysis Greimo mokslininko tikslas buvo sukurti mokslinę prasmės išaiškinimo teoriją. Jis, kaip ir kiti modernizmo epistemai priskiriami XX a. humanitarai, tikėjo reikšmės objektyvumu ir galimybe ją aprašyti. Postmodernizmas ir dekonstrukcija objektyvios reikšmės nebepripažįsta. Greimas siekė pateikti mokslinį reikšmės aprašymo projektą, atitinkantį šiuolaikinį mokslinį žinojimą. Tuo, jo nuomone, semiotika skiriasi nuo laisvo filosofavimo. Pagrindinis filosofo uždavinys esąs sukurti diskursą apie prasmę kaip milžinišką pasauliui bendramatę metaforą, t. y. apkalbėti pasaulį. O semiotikai visų svarbiausia tai, kad jo idėjos „įklastų tikrovę“.

Greimo *Struktūrinė semantika* (1966) reiškė posūkį nuo leksinio semantinių laukų tyrimo į teksto kaip reiškiančios visumos analizę, nuo sistemos prie ją numatančio semiotinio proceso. „Mes vis labiau ir labiau atsisakome laikyti prasmę linijiniu ir vienaplaniu reikšmių susiejimu tekstuose ir diskursuose“, – rašė Greimas. – „Prasmė reiškia ne tik tai, ką mums reiškia žodžiai, ji taip pat yra tam tikra kryptis arba, filosofškai kalbant, intencionalumas ir tikslingumas“ (Greimas 1989, p. 85, 84).

Suvokdamas reikšmę kaip pasakojimą, Greimas aprašo reikšmių transformacijas pagal rusų formalisto Vladimiro Proppo atskleistą mitinio pasakojimo modelį. Į naratyvinę schemą įrašoma „gyvenimo prasmė“ su trimis esminėmis instancijomis – subjekto išbandymais. Kvalifikacinis išbandymas, suteikiantis subjektui galėjimą veikti (Gedimino sapno mite tai būtų tauro medžioklė), įgalina jį atlikti pagrindinę užduotį. Lemiamasis išbandymas, sujungiantis subjektą su vertės objektu (sostinės įkūrimas), realizuoja jo galias konkrečia veikla. Šlovinamasis išbandymas suteikia subjektui pripažinimą, įprasmina jo veiklą (Geležinio Vilko garsas). Greimo semiotika neapsiriboją popieriniais tektais. Tos pačios naratyvinės gramatikos taisyklės galioja įvairiose reikšmės apraiškose: literatūros ir dailės kūriniuose, Evangelijos parabolėse, etinėje nuostatoje (iššūkis), aistrų proveržyje (pyktis), kulinariiniuose receptuose.

Greimo semiotika pasiūlė diskurso visuminės reikšmės tyrinėjimo procedūras, neprieštaringą mokslinę metakalbą. Plečiantis problematikai, Greimo ir jo mokinių darbuose einama nuo veiksmo į būsenos semiotiką, nuo netolydumo prie tolydumo, nuo objekto prie subjekto. Aptariant jausminį reikšmės matmenį ryškinamos būsenų moduliacijos, jutiminės reikšmės apraiškos, estetinis žmogaus santykis su pasauliu.

Greimas, dėdamas Paryžiaus semiotikos mokyklos pamatus, ėmėsi ir semiotinių mitologijos tyrinėjimų. Tai tarsi du gretutiniai tos pačios disciplinos kūrimo takai: deduktinis ir induktinis. 1966 metais Greimas išleido *Struktūrinę semantiką* ir, remdamasis Lévi-Strausso pateikta bororų mito analize, pabandė suformuluoti teorinius mitinio pasakojimo interpretacijos pagrindus. Garsusis antropologas tąsyk nepritarė semiotikui, ir tai paskatino Greimą perkelti „lauko tyrimus“ į gimtąją kultūrą: „Tada pasakiau sau: „Jeigu galiu analizuoti bororus, kodėl nesiimti lietuvių?“ (Greimas 2005, p. 661). Tyrinėdamas lietuvių mitologiją, Greimas, jo paties prisipažinimu, stengėsi rasti tokį kalbėjimo toną, kuris leistų išsaugoti „mitinę atmosferą, kasdieninio religingumo išgyvenimą, be kurių joks sakralinio pasaulio aprašymas neįmanomas“ (Greimas 2005, p. 349–350). Griežtas semiotinio reikšmės aprašymo procedūras jis pritaikė įvairialypei tyrinėjimo medžiagai.

Didieji Greimo mitologo mokytojai buvo prancūzų moderniosios mitologijos kūrėjai Claude'as Lévi-Straussas ir Georges'as Dumézilis. Pirmasis, analizuodamas archajinių bendruomenių (daugiausia indėnų) mitologijas, mitus skaitė paradigmatiškai: siekė atpažinti vertybių sistemą, pagal kurią bendruomenė mąsto savo kultūrą. Dumézilis tyrinėjo vertybių sklaidą palyginti išsivysčiusių, pasidalinusių į klases indoeuropiečių bendruomenių mituose. Čia jis ieškojo ideologijos, padedančios bendruomenei suvokti pačiai save, ją formuojančias prieštaringas jėgas, žemiškojo ir dieviškojo suverenumo santykius.

Lietuvių mitologiją galima skaityti ir paradigmatiškai, „indėniškai“ (pagal Lévi-Straussą), ir sintagmatiškai, „romėniškai“ (pagal Dumézilį). Pirmajame lietuvių mitologijos studijų tome (*Apie dievus ir žmones*, 1979) Greimas iš XVI–XX a. surinktos etnografinės medžiagos bandė restauruoti uždarai kaimo bendruomenei būdingus papročius ir ritualus, po krikščionybės apnašomis slypinčias senųjų tikėjimų liekanas. Pirmuosiuose antrojo tomo (*Tautos atminties beieškant*, 1990) skyriuose, o taip pat Vilniaus įkūrimo mito ir mito apie romėnišką lietuvių didikų kilmę tyrinėjimuose, jis praskleidė lietuvių mitologijos sluoksnį, užfiksuotą XIII–XVI a. rašytiniuose šaltiniuose ir reprezentuojantį religiją, kurią išpažino susivienijusi lietuvių bendruomenė iki krikščionybės priėmimo.

Pagoniškoji lietuvių mitologija, Greimo manymu, sudarė ideologinį valstybės su-
telktumo pamatą. Be jos būtų nesuprantamas Lietuvos valstybės plėtimasis į Rytus, nepaaiškinamas nei demografinė, nei ekonominė persvara. Priminęs, kad aprašant karinius lietuvių žygius įvairiuose šaltiniuose minimas jų vėliavų gausumas, Greimas sieja žodį *vėliava* su „vėlių būriu, vėlių visuma“: „Turint galvoje, kad vėlių valdovas yra tuo pačiu ir karo dievas, visai suprantama, kad kiekviena lietuvių gentis žygiuoja į karą su savo *vėliava*, su visais savo mirusiais, sėmdamasi iš jų jėgų ir drąsos“ (Greimas 2005, p. 422). Apie lietuviškojo suverenumo problemą Greimas kalbėjo paskaitose Vilniaus universitete 1971 ir 1979 metais. Šios problemos kėlimas okupuotoje Lietuvoje prisidėjo prie tautinio atbudimo.

Greimas siūlė skirstyti mitus į statiškus, kurie padeda žmogui gyventi, ir dinamiškus, kurie sunkina individo gyvenimą versdami jį keistis. Dinamiško mito pavyzdžiu jis laikė Vilniaus garso (Geležinio Vilko), ateities užangažavimo mitą, pagal kurį lietuvių tauta turi dar ką pasakyti pasauliui, turi prieš akis atvirą savo istoriją. Pirmąją savo paskaitą Vilniaus universitete jis pradėjo tokiais žodžiais: „Jeigu kadaise, labai seniai, kai pradžios mokyklos suole deklamavau eilėraščius apie Vilnių, Lietuvos sostinę, tai niekada neįsivaizdavau, kad man teks garbė, kad man teks proga kada nors ne tik būti Vilniuje, bet ir kalbėti pačiame Vilniaus miesto centre, pačioje širdyje, toje vietoje, kuriai pavesta tęsti Geležinio Vilko tradiciją ir šimto vilkų balsu staugti šito miesto garbę ir jo sūnų darbus“ (Greimas 1991, p. 38).

Savo semiotinę veiklą Greimas yra apibūdinęs kaip „kelionę per dykumą“, su keliais bunkeriais, kuriuose užsibarikadavęs jis gynė keletą moksliskumo principų. Lietuviai pažįsta ir kitokį Greimą – politiką ir literatūros kritiką, savo raštais aktyviai dalyvaujantį viešajame gyvenime. Iš semiotikos bunkerių į politinę veiklą, kuri vienu metu jam atrodė „niekais nuėjusiais“ metais, Greimas grįžta prasidėjęs Sovietų Sąjungos griūčiai ir kilus Pabaltijo šalyse tautiniams sąjūdžiams. Lietuvos kultūrinėje spaudoje jis spausdina rimtas ir ironiškas pastabas apie vykstančias permainas, skatina lietuvius ryžtingiau europėti. Laiške Lietuvos parlamento vadovui Greimas projektuoja ateities užduotis šalies žemės ūkiui, ekonomikai, socialinėms institucijoms, kultūrai, švietimui (Greimas 1997), o privačiuose laiškuose skatina nuo „laisvinimo“ šūkių pereiti prie konkrečios intelektualinės veiklos: „O kaip su Sauliaus [Žuko] Kult[ūros] Klubu? – padėkite jam – mūsų „europiečių“ tiek mažai yra“ (1990 m. rugpjūčio 16 d. laiškas šio straipsnio autoriui).

Savo semiotinių darbų, išverstų į lietuvių kalbą, pratarmėje Greimas klausė: „Kas aš Lietuvai, kas man Lietuva? Ar galima drauge būti ir lietuviu, ir žmogumi, sirgti ir Lietuva, ir žmonija? <...> Ar kituose kraštuose ugdytos, rankiotos, sumezginėtos mintys, atliepusios į kitų idėjų iššūkius, įrašytos į tolimus galvosėnų horizontus, dar ką nors reiškia lietuviškai mąstančiam lietuviui? Ar šie bendražmogiško visuotinumą siekiantys klausimai ir į juos bandomi duoti daliniai atsakymai atras lietuviškus žmogiškumo kelius, įsilies į bendrą žmogaus ir gyvenimo prasmės ieškojimo procesiją?“ (1989, p. 5).

Per du dešimtmečius, skiriančius mus nuo Greimo mirties, daugelis jo idėjų pasiklido Lietuvoje. Į Greimo klausimą galima atsakyti jo mokinio Paolo Fabbri žodžiais, kuriais jis apibūdino Greimo idėjų reikšmę Paryžiaus semiotikos mokyklai: „Mirties atžvilgiu galima laikyti dviejų filosofinių nuostatų. Pirmoji – egzistencialistinė: kadangi mano mirtis – tai pabaiga, mano darbo esmė bus suvokiama remiantis šia pabaiga kaip pirmine prielaida. Bet yra kita galima perspektyva: mirtis – tai kokio nors projekto nutraukimas, bet šį projektą gali pratęsti kiti. <...> Šiuo požiūriu galima pasinaudoti Walterio Benjamino ištara: „Greimas mus seka kaip vedlys“ (Fabbri 2009, p. 41–42).

Literatūra

- Broden, Thomas F. 2011. Toward a Biography of Algirdas Julius Greimas (1917–1992). In: *Lituanus*, 57(4).
- Fabbri, Paolo. 2009. Simuliakrai ir semiotika: programos, taktikos, strategijos. In: *Baltos lankos*, 30, p. 41–48.
- Greimas, Algirdas Julius. 2011. Prancūzijoje išsikerojo „bereikšmiškumas“. In: *Baltos lankos*, 35, p. 185–192.
- Greimas, Algirdas Julius. 2005. *Lietuvių mitologijos studijos*. Vilnius: Baltos lankos.
- Greimas, Algirdas Julius. 1997. Ponui Lietuvos Respublikos Prezidentui Vytautui Landsbergiui. PRO MEMORIA Lietuvos ateities projektavimo reikalui. In: *Baltos lankos*, 8, p. 140–148.
- Greimas, Algirdas Julius. 1991. *Iš arti ir iš toli: Literatūra, kultūra, grožis*. Vilnius: Vaga.
- Greimas, Algirdas Julius. 1989. *Semiotika. Darbų rinktinė*. Sudarė ir vertė Rolandas Pavilionis. Vilnius: Mintis.

The Origins and Works of a Semiotician: Algirdas Julius Greimas

Summary

Key words: semiotics, description of signification, narrative grammar, mythology, ideology, resistance

The article „The Origins and Works of a Semiotician“ features a portrait of the scholar and thinker Algirdas Julius Greimas and discusses the environment and historical context of his emergence. Authentic rural customs and beliefs which Greimas came across in his childhood later became a reliable foundation for the theoretical reconstruction of the Lithuanian mythology.

The thinker’s cultural horizons were formed in the schools of the independent Lithuania. When leaving to Grenoble to study, together with him he brought concepts which were unfamiliar to the nations of the former Roman empire – elements of the German culture in philosophy and history as well as the Scandinavian and Slavonic concept of the spirit. Greimas’s cultural bilingualism helped him in viewing meaning as a dynamic process – a different transposition of one language into another. During the years of the German occupation Greimas joined the anti-Nazi resistance and upon the return of the Red Army he retreated to France.

Greimas the founder of the Paris School of Semiotics and Greimas the mythologist and researcher of old beliefs is in fact the two faces of the same persona. His *Structural Semantics*, which became the theoretical basis of semiotics, was published in 1966. The same year Greimas tried to formulate the theoretical basis for interpretation of a mythical narrative as based on the analysis of Bororo myth by Claude Levi-Strauss. At

the time the famous anthropologist did not agree with the semiotician, which encouraged Greimas to move his field research to his native culture.

Greimasian semiotics marks a turn from lexical research of semantic fields to the analysis of text as a signifying whole, from system to the semiotic process that presupposes its existence. Just like other humanitarians of the 20th century, attributed to the modern episteme, Greimas believed in the objectivity of meaning and the possibility to describe it. Greimas's mythological research revealed not only the debris of old beliefs, hidden under the patina of Christianity, but also the ideological foundation of unity in the medieval Lithuania. Highlighting these points in the occupied Lithuania contributed to the national awakening. During his last years Greimas actively participated in Lithuania's changing political and cultural life.